

Financování v době krize

Michal Široký¹

Abstrakt

Financování v době finanční krize se stává stále obtížnější. Důvodu je celá řada – horší ekonomická situace firem, nedostatek likvidity bank, výpadky v úvěrových případech s dopadem na ztráty bank. Článek si dává za úkol rozklíčovat důvody tohoto stavu, a také nabídnout možnosti východiska.

Klíčová slova

Financování, Finanční krize, Úvěrová angažovanost, Zajištění úvěrů, Likvidita

1 Současná situace

Na základě nedávno provedeného výzkumu týdeníkem EURO (33/2009) by se mohlo zdát, že v současné ekonomické realitě České republiky jsou vysoké úrokové sazby příčinou zpomalující se ekonomiky.

V uvedeném průzkumu odpovídalo 134 manažerů na otázku: Myslíte si, že by komerční banky měly v důsledku rekordně nízkých úrokových sazeb ČNB zlevnit úvěry? Výsledek nebyl nijak překvapivý, neboť kladně se vyjádřilo 82,1%, proti bylo 14,9%. Zbývající nedokázali odpovědět.

	12/2007	12/2008	03/2009	06/2009
Kontokorenty	5,454% p.a.	4,954% p.a.	4,668% p.a.	4,717% p.a.
Úvěry do 1 roku do 30 Mio. Kč. pohyblivá sazba	5,646% p.a.	5,352% p.a.	4,999% p.a.	4,566% p.a.
Úvěry do 1 roku nad 30 Mio. Kč pohyblivá sazba	4,895% p.a.	4,650% p.a.	3,452% p.a.	3,685% p.a.

Tab.č.1: Úrokové sazby korunových úvěrů poskytnutých bankami nefinančním podnikům v ČR - nové obchody (zdroj www.cnb.cz)

Uvedená statistika prokazuje, že v jednotlivých kategoriích dochází ke zvyšování, ale i snižování úrokové sazby, ale také skutečnost, že v roce 2007 byly sazby výrazně vyšší, a úvěrové zdroje zde byly prokazatelně „jednoduše“ dosažitelné. Potvrzuje se tak pravidlo, že snižování sazeb je klientem většinou přijímáno automaticky, někdy možná i bez povšimnutí, ale jakékoliv snahy o navýšení sazeb vnímá negativně.

V uvedeném průzkumu jeden z manažerů odpověděl nanejvýš zajímavě: “Otázka sice zní lákavě, ale je nepřipadná. Problém není v současné době v úrokových sazbách, ale v tom, zda jsou banky připravené poskytnout úvěr. Poskytování úvěrů se zhoršilo natolik, že mnoha firmám hrozí kvůli neexistenci úvěrových zdrojů vážné finanční problémy. Z toho vyplývá, že úroky by se zlevnit měly. Především je však třeba, aby banky opět začaly poskytovat úvěr za normálních podmínek.”

¹ Michal Široký, MBA, MSc., PEF MENDELU, michal.siroky@centrum.cz

V době ekonomického růstu se banky předháněly, kdo dokáže rychleji a levněji poskytnout úvěry. Dle statistiky ČNB (www.cnb.cz) vykazoval bankovní sektor následující parametry:

	2006	2007	2008	01 – 03/2009
Pohledávky za klienty (nefinanční instituce - v mil. Kč)	1 456 638	1 850 932	2 100 741	2 104 065
Vklady klientů (nefinanční instituce – v mil. Kč.)	2 102 216	2 459 891	2 596 993	2 699 124

Tab. č. 2 Objemy poskytnutých úvěrů a přijatých depozit od nefinančních institucí ve vybraných letech (zdroj www.cnb.cz)

Čísla závěru loňského roku, a také údaje za I. kvartál tohoto roku signalizují jasný trend = poskytování nových úvěrů se ubrzdí, naopak banky posilují svá depozita.

Také další signály finančního trhu nejsou příliš pozitivní - např. z České leasingové a finanční asociace (www.clfa.cz) přišla zpráva, že v letošním roce min. 3 významní členové vystoupili z Asociace factoringových společností, 2 dokonce ukončili činnost úplně (UniCredit Factoring, DS Factoring). Propady ve financování v desítkách miliard korun hlásí i leasingové společnosti.

Také další tabulka signalizuje, že kapitálová přiměřenost bank (poměr vlastního kapitálu k objemu poskytnutých úvěrů) je nevyrovnaná, a především velké banky (KB, ČSOB, ČS) mají nižší kapitálovou přiměřenost, než banky střední:

Kapitálová přiměřenost	2007	2008	01-03/2009
Velké banky	10,40%	10,64%	11,10%
Střední banky	16,13%	18,81%	18,90%
Malé banky	14,75%	14,28%	15,60%

Tab. č. 3 Kapitálová přiměřenost ve vybraných letech dle skupin bank (zdroj www.cnb.cz)

Je ale nezbytné dodat, že minimální požadavek ČNB ve výši 8% splňují všechny banky. Tabulka také svádí k dvojímu výkladu: buď velké banky využívají svůj kapitál maximálně efektivně, nebo jsou méně připravené na případné nesplácení svých úvěrů.

Především první kvartál tohoto roku naznačuje, že všechny banky zbrzdily půjčování peněz a zvyšují svojí kapitálovou přiměřenost. Jaké jsou příčiny tohoto stavu?

1.1 Nedostatek likvidity

Jakékoliv bankovní podnikání je především o důvěře – pokud tento základní atribut zmizí, je celé podnikání rázem zásadně ohroženo. Přestože tuzemské banky jsou na tom v zásadě dobře, čeští vkladatelé si ještě velmi dobře pamatují hromadné pády bank z počátku 90. let. Na začátku konce těchto bank byl vždy nedostatek likvidity.

Banky se z těchto dob poučily a drží vysoká salda vkladů v nejrůznějších podobách (běžné účty, spořicí účty, termínované vklady apod.) pro případnou okamžitou potřebu. Lokální management bank totiž nemá s největší pravděpodobností naprosto žádné informace o všech investicích a špatných rozhodnutí mateřských společností. Jakákoliv negativní mediální zpráva o ztrátě mateřské banky bývá vždy provázena nervozitou a nejistotou vkladatelů. Strach z paniky na trhu nutí banky neobchodovat volné zdroje na mezibankovním trhu, a získaná primární depozita neprodávat svým konkurentům.

Navíc pro některé malé banky (např. Volksbank, Oberbank, Banco Popolare a další) může být velkým problémem samofinancování se z primárních vkladů – jestliže neexistuje dostatečná síť poboček, není možné stáhnout větší objemy depozit od potenciálních vkladatelů.

1.2 Snížení výkonu ekonomiky přináší problémy dlužníků

Ještě v září loňského roku bylo slyšet výroky Ministerstva Financí, že krize se České ekonomiky netýká. Nicméně již údaje Českého statistického úřadu (www.czso.cz) ke konci roku 2008 ukazují jednoznačné zpomalení růstu HDP (2007 na úrovni 6,1%, 2008 na úrovni 3%). Za první pololetí 2009 jsou údaje dokonce záporné. To má za následek, že i silné firmy hlásí výpadky obrátu a exportu, v ideálním případě o 10% ve většinovém měřítku v desítkách procent. Jestliže firmy přichází o zakázky, nejsou schopny generovat potřebné cash flow na splácení úvěrů, které byly poskytnuty v dobách růstu a hojnosti..

1.3 Nedůvěra v zajištění úvěrů

Doba, kdy se hromadně poskytovaly provozní úvěry pouze se zajištěním firemní směnky a maximálně s tichou zástavou pohledávek, je nenávratně pryč. Důvodem je rychlé prozření bankovních domů při rychlosti vymáhání těchto zástav. Ale díky takřka zastavení obchodování s nemovitostmi (i firmy si raději drží hotovost a pozdržují investice do doby prosperity) není výhodou úvěr zajištěný nemovitým majetkem. Když pomíneme klasické problémy této zástavy (věcná břemena, vhodnost zástavy jako takové) tak právě nabourání celkového trhu srazil hodnoty zajištění v bankách do neuvěřitelných nížin.

S touto oblastí také úzce souvisí nechvalně známá skutečnost, že vymáhání práva v ČR je velmi obtížné a zdlouhavé.

1.4 Nárůst podvodů

Jestliže ekonomika roste, jen několika firmám se nedaří realizovat své plány. Při výrazném zbrzdění ekonomiky, dochází k historicky nečekaným situacím:

- výpadek zakázek
- nutnost propouštění zaměstnanců
- tlak bank na vyplacení úvěrů
- tlak odběratelů na delší splatnosti a snížení ceny
- tlak dodavatelů na zvýšení ceny a na zkrácení splatností
- atd.

Tyto mohou být tak zásadní, že mnoha firmám jde o jejich existenci. V takovémto tlaku existuje prostor na nárůst podvodů ve snaze zachovat firmu a podnikání, které bylo budováno mnohdy již 20 let.

1.5 Schizofrenie bank – které obory jsou vlastně dobré?

Dnes a denně se dočítáme z médií, že obory jako stavebnictví, development, textilní výroba, sklářství, automobilový průmysl, doprava, spedice, logistika hlásí zásadní propady. Bohužel i ostatní obory – lehká strojírenská výroba, těžký průmysl ale i další hlásí problémy a výpadky zakázek. Doporučení bankovních analytiků tak vidí pozitivně z dlouhodobého pohledu pouze ty obory, které jsou nezbytné pro fungování lidstva samého (teplo, jídlo, tekutiny, léky apod.).

1.6 Schizofrenie insolvence

Přestože dobře míněný krok vedený za účelem zrychlení procesu konkursu a vypořádání, stává se v praxi velmi nebezpečným druhem vydírání. Věřitelé, kteří jsou nervózní z platební morálky odběratele, neváhají použít pro účely dosažení zaplacení i nátlak formou zápisu do Insolvenčního rejstříku. To má za následek, že dotyčná firma se nemůže účastnit státních

tendru, znervózňuje se bankovní komunita, zneklidňují se i ostatní věřitelé. To může vyústit ve skutečnou paniku a pád firmy, kterou bylo možné zachránit.

1.7 Schizofrenie managementu

Co se stane, když se ukáže, že lokální management selhal? Bude okamžitě nahrazen? Bude nahrazen českým expertem, nebo zahraničním zástupcem akcionářem? Členové top managementu v českých bankách jsou převážně muži ve středních a vyšších letech, nelze se tedy divit vnitřnímu tlaku tzv. neudělat chybu a nepřijít o zajímavě placenou práci.

1.8 Schizofrenie médií, podnikatelského prostředí, obyvatelstva

Dnes a denně jsme masírovány zprávami, jak ten a ten sektor nefunguje, jak byly spočítány další ztráty, které další firmy přišly o zakázky. Objevuje se zdvižený prst, který říká že to je teprve začátek, a skutečná krize teprve udeří. Naprosto chybí jakékoliv pozitivní zprávy.

Existuje vůbec východisko provozního financování za těchto okolností? Určitě ano, neboť:

- a) banky jsou tlačeny svými akcionáři na zvýšení výnosů pro sanaci špatných úvěrových aktiv nejenom v ČR, ale i v zahraničí
- b) ČR zatím není před kritickou situací, tak jak byl Island, nebo Maďarsko
- c) stále existují firmy, které jsou ziskové a daří se jim = existují obory, které jsou „věčné“ (potravinářství, farmacie, pivo, veřejná správa, ekoenergetický segment podporovaný zákony (fotovoltaiky, vodní a větrné elektrárny), dále energetické zásobování apod

2 Jak mohou banky tedy fungovat v současné situaci

Jak mohou banky v nastalé situaci fungovat a eliminovat své budoucí problémy, za podmínky neutažení úvěrových kohoutků?

2.1 Zmenšení úvěrové angažovanosti

Cestou pro banky může být snížení angažovanosti v jednotlivých průmyslových sektorech (např. stavebnictví, doprava, automobilový průmysl), ale i snížení objemu úvěrů k jednotlivým ekonomicky spjatým skupinám, ale i u jednotlivých klientů. Filozofie je jednoduchá – dosáhnout potenciálně nižších ztrát a tím menšího ohrožení celého úvěrového portfolia.

2.2 Navýšením ceny financování u stávajících klientů

Bohužel fungující firmy si musí znovu zvyknout na vyšší ceny, které produkují potenciální peníze do rezervních fondů bank na další či staré problémové pohledávky. Klient v současné době většinou nemá prostor o cenách vyjednávat, neboť konkurence se začíná chovat pragmaticky, a ceny rostou ve všech bankách. Přetlak nabídky financování na rozdíl od let 2007 – 2008 neexistuje.

2.3 Důkladnějším prověřováním žadatelů o úvěr

Především v oblastech referencí, ověřování kvality dodávek a spokojenost odběratelů, ověřování existence odběratelsko-dodavatelských vztahů apod. Více než kdy jindy platí pravidlo „Poznej svého klienta“.

2.4 Změnou v uvažování při zajišťování úvěrů

Akceptovat pouze vymahatelné zástavy za nových tržních podmínek. Není také možné striktně neakceptovat jeden z nejběžnějších zajišťovacích instrumentů, jako zástava pohledávek, nebo zástava nemovitostí. Především u pohledávek je potřeba prověřit jejich existenci, vymahatelnost, možnost reklamací a zápočtů, možnost podvodů, a to i přesto, že banky jich ročně financují desetitisíce.

U nemovitostí striktně odlišovat, zda se jedná o výrobní nebo rezidenční areály či objekty (průmyslový areál je většinou vždy komplikovaný = např. ekologické zátěže, energetická náročnost, chybějící investice, nevyřešená věcná břemena jako přístupové cesty a energetické zásobování areálu apod. U bytových zástav zkoumat především lokalitu, typ nemovitosti a stanovovat reálné koeficienty = např. v Praze nebude nikdy prodej nových bytů pod 39.000 Kč/m² apod.).

2.5 Prodej malých automatizovaných produktů v jednotkách milionů korun

Souvislost s bodem 1). Malé úvěry rovná se diverzifikace portfolia, nízké omezení příp. jednotlivými excesy. Příp. vyšší riziko malého klienta je kompenzováno s vyšší cenou a standardizovaným zajištěním (např. vždy směnka s avalem, zástava nemovitosti apod.)

2.6 Tlak na změnu právního systému ČR

Společným tlakem v rámci Bankovní asociace mohou mocné finanční instituce dosáhnout dílčích změn právního systému, které mohou být zásadní pro vymáhání práva, zástav a peněz zpět pro ty, jimž patří.

2.7 Informační otevřenost

Maximální otevřenost, informovanost a transparentnost všech bankovních institucí k potenciálním ztrátám, k problematickým úvěrům přinese klid a jistotu střadatelů. Tyto kroky zajistí postupem času nastartování trhu depozit a tím snížení cen úvěrů.

3 Závěr

Banky čelí v současné době krizi, která se již pravděpodobně za života současných bankéřů nebude opakovat. Krize ukázala, že nesmyslný tlak akcionářů na výnosy, vedl nejenom ke snížení úrokových marží, k vysoké úvěrové zadluženosti, ale také především ke snížení úvěrové ostražitosti.

Banky ukolébány prosperující ekonomikou a takřka mizivým procentem nesplácených úvěrů se zapoměly připravit na horší časy a potenciální výpadky úvěrů.

Dle týdeníku EURO jsou banky a bankovní instrumenty jedním z důvodů současné krize. Opatrnost bank ji však pouze prodlužuje. S tímto tvrzením nezbývá než souhlasit.

Literatura

- [1] BEDNÁŘ L., Chřipka ekonomiky, Manažerský barometr, Týdeník EURO, č 33/2009, str. 22
- [2] Webové stránky Českého statistického úřadu
[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr: makroekonomicke_udaje/\\$File/HLMAKRO.xls](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr: makroekonomicke_udaje/$File/HLMAKRO.xls)
- [3] Webové stránky České národní banky
http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/zakl_informace_o_fin_sektoru/banky/index.html
- [4] Webové stránky České národní banky
http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_SESTAVY?p_strid=ABBAG&p_sestuid=&p_lang=CS
- [5] Webové stránky České národní banky
http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/zakl_informace_o_fin_sektoru/banky/bs_ukazatele_tab05.html

- [6] Webové stránky České leasingové a finanční asociace
http://www.clfa.cz/statistiky/zprava_o_stavu_trhu_2009_2q.doc

Summary

Financing in time of financial crisis - Financing of industry in time of financial crisis is very difficult. Exist lot of reasons for this situation – bad economic situation in all industry segments, deficit of free cash liquidity in banks, credit defaults etc. The article shows reasons of this situation and offer possible solution.